

Недељко Бодирога

Влада – генератор кризе у Србији

“Што се грбо роди, вријеме не исправи; – што је с почетка незаконито, то временом самим законито не постаје”

(Чл. 100б. Општег имовинског законика за Краљевину Црну Гору)

Петооктобарски догађаји неко време су од стране носилаца нове власти, као и у медијима, описивани као велики демократски протест грађана. Данас је скоро сасвим извесно да се петог октобра 2000. године у Србији догодио политички преврат. Не, дакле, никаква победа кандидата тзв. демократских снага на председничким изборима, већ једноставно ванинституционално, а тиме и потпуно недемократско преузимање власти. Доказ ове тврдње не треба тражити даље од резултата рада тадашње Савезне изборне комисије. У “Службеном листу СРЈ” од 28. септембра 2000. године објављена је Одлука о утврђивању резултата гласања за избор председника Републике, у којој је наведено да ниједан кандидат у првом гласању није добио већину гласова бирач а који су гласали и да ће се обавити друго гласање. У истом гласилу од 10. октобра 2000. године иста Савезна изборна комисија објавила је коначне укупне резултате избора за председника Републике, на основу којих је утврђено да је др Војислав Коштуница добио већину гласова бирача и да је изабран за председника Републике. Када се упореде подаци наведени у ова два правна акта, посебно пада у очи један детаљ. У Одлуци од 28. 09. 2000. наведено је да је број бирача уписаних у списак 7.249.831, док је у Коначним укупним резултатима наведено да је број бирача уписаних у бирачки списак 6.871.595. За само 12 дана Савезна изборна комисија дала је различит податак о броју бирача за 378.236 пунолетних грађана са бирачким правом. Ко је имао право да без ревизије бирачких спискова једноставно, потезом пера, избрише основно људско право – бирачко право толиком броју пунолетних грађана колико један Ниш има становника? Ту одлуку није донело право. Ту одлуку је донела принуда звана “5. октобар”. Дан када је запаљен парламент, симбол слободе и демократије сваког народа. Дан када је горео изборни материјал. Поред њега, изгорела је и драгоцену дипломатску библиотеку, са непроцењивим историјско-правним документима. Али, суштинско питање остало је без одговора: Који је истинити резултат председничких избора 2000. године? Сасвим је сигурно да је у изборном поступку и спроведеним изборним радњама пре 5. октобра било неправилности. То још увек не значи да је победио онај други. То значи да се не може поуздано утврдити ко је добио колико гласова, а самим тим ни да ли је заиста изабран за Председника.

Сам почетак; сам долазак на власт у Србији политичке коалиције “ДОС” на горе описани начин код озбиљнијих посматрача политичких дешавања развејао је све наде да ће нова власт спровести суштинске и далекосежне друштвене реформе. Јер начин на који су преузели власт показао је да се ментални склоп нових и старих властодржача ни најмање не разликују, због чега је њихов коначан обрачун и деловао тако драматично. И једни и други политику очигледно поистовећују са ратом, политичку победу са ратним тријумфом, а вршење власти са поделом ратног плена. Таквим политичарима вршење власти није ништа друго него најбоља могућа прилика за реализацију личних циљева и остварење личних, а тиме и потпуно приватних, интереса.

У таквој ситуацији и са таквим вођством нашла се Србија на историјској прекретници на прагу 21. века. Све што је уследило касније и оно што ће се тек десити само је нужна последица тога. А десило се много, пажње вредних, ствари.

Влада Републике Србије, од свог конституисања, највећи део својих активности усмерила је на остварење потпуне доминације над другим институцијама власти. Попут својих претходника, Влада је почела да доноси велики број уредби, занемарујући потпуно неопходност законског регулисања најваж нијих друштвених питања. Овакав однос Владе према законодавној делатности, а самим тим и према законодавној власти, довео је до ситуације да је републичка Скупштина, приликом доношења закона постала много неповерљивија према Влади као предлагач у закона, па је скупштинске расправе почело да карактерише значајно повећање броја амандмана. То је довело до успоравања законодавне делатности парламента и, следствено, до пораста нетрпељивости Владе према законодавној власти. Политички обрачун је убрзо уследио. Остаће забележено у политичкој историји Србије са каквом су лакоћом дојучерашњи савезници и победници једни другима одузимали посланичке мандате, не помишљајући притом ни једног часа да они те мандате нису једни другима даривали, већ су им они од народа поверени. Одужимањем мандата народном посланику директно се прекраја изборна воља десетина или стотина хиљада бирача, чиме се крше основна уставна права грађана. Чак и да је један једини бирач у питању, то није дозвољено радити. О осећању увређености грађана који су за разрешене посланике гласали да и не говорим. Тако се српски парламент претворио у гласачку машину за аминовање владиних предлога и спао на ниске гране у српској парламентарној историји. А када народно представништво падне тако ниско ни слобода ни демократија не налазе се на вишем месту.

Након што је парламент ликвидан као носилац законодавне власти и постао само колективни орган са законодавним овлашћењима, Влада се окренула другом чиниоцу извршне власти – председнику Републике Србије. Велика “срећа” ове Владе била је у томе што прве године њеног мандата Србија фактички није имала председника Републике, мада је формално ту функцију вршио Милан Милутиновић. У једном поморавском граду у Србији постоји анегдота о три послератна председника општине од којих је први показао какав председник треба да буде, други – какав председник не треба да буде, а трећи је доказао да се може и без председника. Управо тако је своју дужност обављао и Милан Милутиновић и, уважавајући тежину ситуације у којој се и тада, а поготову данас налази, морамо истаћи да је његово непружање отпора знатно олакшало посао Влади ка успостављању доминације у свим сферама државне власти. Колико је такво понашање одговарало Влади најбоље говори чињеница да је, приликом нових избора за председника Републике учињено све да председник не буде изабран. Почев од тога да за пуне две године нова “демократска” власт није ни покушала да ажурира бирачке спискове, па је за кратко време неколико пута утврђиван “тачан” број бирача и, наравно, сваки пут је он био различит. Ово стога што наши властодршци не знају једну елементарну чињеницу – да је ажуран бирачки списак попис свих пунолетних грађана; да ти грађани имају своје име и преиме, име оца, матични број и адресу становања и да са тачно унетим свим овим подацима у Србији може постојати само један једини грађанин, чије је неотуђиво право да у тај списак буде уписан и то док буде жив. Али ажурирање бирачких спискова није омладинска радна акција у којој за кратко време треба избрисати све који имају исто име и порезиме, можда и име оца или који можда немају матични број. По тим критеријумима лако се може доћи до тога да “они” са севера Косова можда и не треба да буду у бирачком списку, јер КФОР им ионако неће омогућити да гласају или да све који су отишли у иностранство треба избрисати, јер да их интересује судбина Србије не би се ни иселавали. Иако је укупан број бирача у Србији статистички податак, он је много више од тога; он је попис живих људи, који имају право да буду уписани па таман никада у животу не изашли на гласање. Два неуспешна гласања за председника Србије одржана 2002. године показала су најозбиљнијем председничком кандидату Војиславу Коштуници за мање од две године колико о законитости мора да се води рачуна не само када си политички губитник, већ и када си добитник, јер на основу свих објављених података многи верују да он изборе од 2002. године заиста јесте добио. Али, пошто је укупан број бирача а веома променљива величина,

за релативно кратко време, он се увек може “подесити” тако да политички противник или не добије довољан број гласова или да на изборе не изађе потребан број бирача. Тада изборе одлучује количина власти коју у својим рукама држи одређена политичка групација, а не воља грађана. Влада је рекла да избори нису успели и за то је понудила своје доказе. Коштуница је тврдио да су избори успели и понудио је своје доказе. Влада је била јача и победила је. Снагу доказа нико није озбиљно разматрао. Тако је Србија, након председника који је то био само формално, и формално остала без председника.

Независно и ауторитативно судство као један од стубова државне власти одавно не постоји у Србији. Грађани који су имали наду да ће у Србији доћи до васпостављања правне државе и владавине права очекивали су да ће највећ и напор и највећа пажња бити усмерени ка реформи судског система. Влада није томе посветила никакву озбиљну пажњу. Законски предлози у области правосуђа усвајани су без озбиљније јавне расправе и често садржавали решења која или међусобно или са стварношћу нису имала никакве везе. Тако је неко површно закључио да су грађанска права окривљених лица у кривичном поступку често раније била угрожавана зато што Закон о кривичном поступку није садржавао добре законске гаранције тих права. Чињеница је да су многа решења претходног закона могла бити боља. Али је велика илизуја да су људска права угрожавана само због лошег закона, а да ће добар закон то онемогућити. Ни у претходном закону нигде није писало да се изјава окривљеног може узимати под принудом, чак напротив, али то је као пракса постојало. Нови закон усвојио је све западноевропске стандарде о правима окривљеног у кривичном поступку, а нека решења су, како један тумач рече, отишла и даље од европских. Тако нпр. не само да окривљени има право да не одговори ни на једно питање иследника док се не обезбеди присуство његовог браниоца, већ је имао и право на поверљив разговор са браниоцем у четири ока, за који је полиција била дужна да обезбеди услове. У држави која је нападнута метастазама криминала оваква решења само су додатно осигурала повољне услове рада криминалаца. Тако се догодило да је обичан грађанин остао скоро без икаквих права. Политичка права узурпирала му је Влада која је укидала један по један механизам контроле власти. Набујали класични криминал угрозио му је право на безбедност, слободу кретања, имовину. Привредни криминал настао пљачком оног што се назива друштвена или државна имовина довео је до пропасти огромног броја друштвених и јавних предузећа и до угрожавања права на рад, а тиме и права на лечење, школовање и, у крајњој линији, права на живот. Када је, захваљујући Влади, која је, у циљу елиминисања других облика државне власти, елиминисала и саме институције државе које су биле носиоци тих власти, ничим спутаван криминал постао довољно моћан и дошло је до међусобног обрачуна Владе и криминалаца. Ни након тога Влада није схватила да би обрачун са криминалом био много лакши и безболнији, да је на страни Владе била јака законодавна и јака судска власт. Да је постојала јака судска власт никада не би ни дошло до обрачуна Владе и криминалаца, пошто се у свакој озбиљнијој и нормалној држави проблемом криминала првенствено бави судска власт. Овако, догодило се да је, након убиства премијера, миностар полиције саопштио јавности како ће се осветити, како ће криминалци бити похапшени, а ко буде пружао отпор биће ликвидиран. Заиста застрашујуће. Не схвативши и, ни након свега, погрешност сопственог приступа, Влада је, исто онако брзоплето као и када их је проширивала, сада драстично ускратила нека права окривљених лица, да то већ изазива озбиљне примедбе политичких и стручних кругова у демократском свету.

Када смо већ код демократског света, Влада се, осим активности на стицању свевласти, још једино у нешто већој мери бавила оним што је формулисала као “наш пут у Европу”, подразумевајући и под тим укључење наше земље у Европску Унију. Није било озбиљнијег политичког или другог проблема за који нас Влада није уверавала да је то неминовна жртва зарад нашег пута у Европу. Нема тог политичког уступка који није или не би био прихваћен “ради уласка у Европу”. Али се испоставило да је “пут у Европу” само шарена лажа за унутрашњополитичку употребу. Не споримо да се однос важних спољнополитичких фактора

променио и да сада постоји њихова спремност за сарадњу. Али, по њиховим стандардима, а и по здраворазумској логици, сарадња је двосмерна улица. Европа ће бити ближа нама само онолико колико се ми приближимо Европи. Како наша Влада не располаже апсолутно никаквом визијом каква треба да буде Србија која ће бити ближа Европи, то наше укључивање у европске интегративне процесе све више подсећа на чекање Годоа, зачињено, с времена на време, понеким крупним скандалом који полако, али сигурно уверавају оне којима тежимо да ми још нисмо тако симпатично друштво како се у једном тренутку учинило. Последња велика брука наше Владе је Одлука Европске комисије о суспензији преференцијала за пласирање шећера са овог подручја. У години када је управо захваљујући преференцијалима Евроспке уније шећер постао главни извозни артикал Србије, када је у односу на прошлогодишњих 57.000 хектара под шећерном репом, ове године засејано 97.000 хектара, када је познато да од посла са шећером у Србији живи више од 100.000 људи и да је пољопривредним произвођачима у овој грани коначно кренуло на боље, неко се досетио да Европљанима извози шећер по високој цени, а потом да од њих увози јефтин шећер и да тако заради нешто више од 100 ЕУР-а по тони. Због такве “сналажљивости” ми се и налазимо ту где јесмо, али сада не више на степенику са кога смо пошли, већ на једном ниже. Јер, први пут смо добили преференцијале тако што нико није ни претпостављао да ћемо их злоупотребити. Сада ћемо већ морати да понудимо чврсте доказе да се то убудуће неће догодити. А лепа обећања нису докази. Брза и потпуна истрага, именовање криваца, примерна санкција према њима и увођење ригорозне државне контроле били би докази које би Европска унија свакако озбиљно размотрила.

Али то се од ове Владе тешко може очекивати. Већ се чују изјаве у јавности у којима неки тврде да ми ништа нисмо криви, већ да је све то ујдурма неких европских монополиста, ради заштите њихових интереса. За озбиљан државни посао какав је вршење власти непоходан је неупоредиво већи степен одговорности. И колективне и личне. Али то се не може очекивати од Владе чији је мандат, поред осталог обележен и следећим трагичним догађајем: “У уторак 15. априла, око 9:30, моторно возило ’митсубисхи пајеро’ сребрнасте боје, регистарских талица БГ 19-11, власништво Министарства пољопривреде Владе Србије, са плавим ротационим светлом постављеним на крову, крећући се великом брзином, неприлагођеном условима саобраћаја у центру града, ударило је у такси возило ’мерцедес бенз’ на раскрсници улица Београдске и Његошеве. Приликом судара, возач ’пајера’ Стеван Бакалов из Панчева изгубио је контролу над возилом, одбио се од таксија и излетео на тротоар, ударивши притом пешаке који су се ту нашли. На лицу места смртно је страдала једна млада жена, друга је тешко повређена, као и један старији човек... У возилу се налазио и министар пољопривреде у Влади Србије, Драган Веселинов из Панчева, који је виђен на месту несреће.” (“Време”, бр. 641 од 17. 04. 2003.) До данас министар није поднео оставку. Премијер му је не тражи; парламент ћути; председника Републике немамо. То је резултат двогодишњег учинка Владе. Непостојање визије, немање плана, нерешавање проблема, ничим ограничена бахатост и настојање да се, пошто-пото, остане на власти до истека мандата. Такво функционисање Владе постало је генератор политичке, и не само политичке, кризе у Србији. Од ове Владе не може се очекивати да буде било шта друго осим овог што јесте, па чак и када би морала да промени своје понашање натерана неком силом ван ње на поштовање права. Као што се и од министра Веселинова не може очекивати ништа друго, чак и да у наредном периоду поднесе оставку. Баш као што рече велики правник Божишић у свом великом делу: “Што се грбо роди, вријеме не исправи”.

На Турђевдан 2003. године